

EUROASIJSKÝ EXPRESS

DRŽET HUBU A KROK

Ruská média prožívají další perné chvíle. Odstartoval je před třemi týdny vyházov Leonida Parfjonova, hlavního reportéra jednoho z nejsledovanějších televizních publicistických pořadů.

Josef Pazderka

Domácí i zahraniční média od té doby zkoumají,

co vlastně ještě v Rusku pod velením Vladimíra Putina zůstalo ze svobody slova. Vypluly na povrch nejen cenzorské zásahy Kremli, ale také další chystané pokusy vlády omezit nezávislost žurnalistů.

Čistá cenzura

Nejprve však ke kauze Parfjonov. Prominentní reportér úspěšného pořadu „Nameniti“, vysílaného soukromou stanicí NTV, byl 2. června propuštěn proto, že údajně porušil svoji pracovní smlouvu. Ta jej zavazovala podporovat politiku vedení společnosti, jenže šéfem se nelíbilo, že Parfjonov zveřejnil v deníku Kommersant zápis z interní schůze, která se konala den předtím, tedy 1. června.

Zastupující generální manažer stanice Alexander Gerasimov mu na té schůzce zakázal vysílat pětminutový rozhovor s vdovou po čečenském prezidentovi z let 1996 až 1997 Zelimchanu Jandarbijevovi, jenž byl nedávno zavražděn v katarském exilu, kde žil se svojí rodinou od roku 1999. Z jeho vraždy jsou v dotyčné arabské zemi obviněni a souzeni dva ruští tajní agenti. V rozhovoru pro list Izvestija označil Parfjonov svůj vyházov za „čistou ukázkou cenzury“ a dodal trpce, že jej „nikdo nemusí učit, jak milovat svoji rodnou zemi“.

Od aféry neuplynul ani týden a stala se další věc. Moskevský soud zprostil 10. června pro nedostatek důkazů obžaloby šest osob obviněných z vraždy moskevského novináře Dmitrije Cholodova v roce 1994. Mladý reportér deníku Moskovskij komsomolec nebyl tehdy ledaskdo - byl považován za eso, protože se mu podařilo počátkem 90. let zmapovat rozsáhlou korupci v ruské armádě, sahající až do nejvyšších křesel na ministerstvu obrany. Za to byl podle některých důkazů, předkládaných Cholodovými novinářskými kolegy po celé následující roky, na přímý pokyn tehdejšího ministra obrany Pavla Gračova zavražděn skupinou nájemných vrahu, rekrutujících se z řad elitních rus-

kých parašutistů. Skupina podle žalobců zorganizovala léčku, při které byl Cholodov dodán kufrík s údajnými tajnými materiály. Zásilka po otevření explodovala a žurnalistu na místě zabila.

Vyšetřování i následný soud provázely průtahy a neochota vše řádně objasnit, což nakonec vyústilo v úplné osvobození obža-

lovaných. Liberálnější ruští novináři to vnímají jako jasný signál médiím, aby nestrkala nos tam, kam nemají.

Více kontroly

Minulou středu pak vše dostalo korunu. Hlavní editor známého rádia Echo Moskvy Alexej Venediktov zveřejnil části nového, Kremlem dosud v tichosti připravovaného tiskového zákona. Prezident Putin jej hodlá předložit letos na podzim dolní komoře parlamentu ke schválení. Jak říká Venediktov, norma radikálně omezi editorské pravomoci redakci a plně je podřídi vlastníkům médií - ti by měli právo mluvit do výběru témat, způsobu zpracování a také prezentace. Není těžké se dovídat, co by to znamenalo. Vláda by mohla médií snadněji manipulovat a vydírat je - přímo přes vlastníky. Zákon prý předpokládá, že majitelé ponесou za práci redakci plnou zodpovědnost Alexej Venediktov označil připravovaný zákon za poslední hřebík do

rakve svobodných médií. Podle něj je nicméně příznačné, že se vše děje za nezajímavější veřejnosti. „Pro obyčejného Rusa se v putinovském režimu stala ze svobodných médií nezajímavá a vlastně tak trochu obtížná věc, kterou rád obětuje pro takzvané jistoty,“ dodal Venediktov.

Konec liberálního snu

Ředitel moskevské pobočky Nadace Eurasia Stephen Schmidta jde ve svém komentáři ještě dál. V Rusku podle něj dnes s konečnou platností skončil celý projekt liberalizace, založený na rozvoji západních demokratických mechanismů a hodnot včetně svobodného a nezávislého tisku. Totalitní základní životní jistoty zanikly, přitom ale lidem nebyla nabídnuta přijatelná demokratická alternativa. To vše podle Schmidty při-

pravilo během 90. let liberální myšlenky o značnou část legitimity. „Poté přišel Putin, osvojil si sice novodobou rétoriku, ale nabídl Rusům to osvědčené: stát jako centrální organizační sílu, jemuž je výměnou za stabilitu a řád nutné něco také obětovat,“ podotýká Schmidta.

Poslední průzkumy veřejného mínění mu dávají za pravdu. Podle dubnové sondy agentury ROMIR si 55 % Rusů rozhodně nemyslí, že by žilo v autoritářském či nedemokratickém státě. Pouze třetina z nich připouští, že by taková situace mohla v blízké budoucnosti nastat. Prioritou jsou pro ně otázky bydlení, osobní bezpečnosti a zamezení chaosu ve společnosti. Svobodný tisk se potácí kdesi na úplném spodku celého žebříčku. „Boj o demokratickou duši Ruska nejenže neskončil, on právě začíná,“ říká k tomu Schmidta.

Hořký konec Chodorkovského

V případě nejbohatšího muže Ruska Michaila Chodorkovského a jeho ropného koncernu Jukos, táhnoucím se už od loňského léta, mělo začít minulou středu první soudní stání. Jednání ve spínavě a hořké soudní síni moskevské Meščanské čtvrti nakonec nepřineslo posun.

Předsedající soudkyně pro náhlé onemocnění jednoho z obhajců stání odročila na 23. červen. Už dnes je však víceméně jasné, že obvinění z nezákonných privatizačních kroků, daňových úniků a dalších deliktů, vznesená loni prokuraturou, se Chodorkovskému i jeho souběžně souzenému kolegovi z Jukosu Platonu Lebedevovi jen stěží podaří vyvrátit. Hrozí jim trest ve výši deseti let odnětí svobody.

Nejde přitom ani tak o průkaznost předložených dokumentů, nýbrž o masivní nátlak státu. Kremli od počátku kauzy svými skrytými, ale spolehlivými kanály projevuje zájem, aby oba muži byli odsouzeni natrvalo. Chodorkovskij, na jehož kontroverzní obchodní kariéru lze mít samozřejmě různé názory, se stal podle mnoha odborníků náhodně vybraným obětíman beránkem pro současnou putinovskou konsolidaci politické i ekonomické moci v Rusku. Cíli obviněním z nezákonné privatizace v roce 1994, paralelně také ale i hrozbě totálního bankrotu své firmy.

Ruské berní úřady požadují pro ropném koncernu částku ve výši 88 miliard korun, tedy zhruba jedné desetiny českého rozpočtu. O tolik prý Jukos okradl v roce 2000 stát na daních. Největší firma Ruska má přitom svá aktiva soudně zmrazena, a pokud Kremli to seveření neuvolní, půjde Jukos do konkurzu. Zahraničním investorem do ruského ropného průmyslu při takové představě vstávají vlasy hrůzou. Režim Vladimíra Putina je však podle všeho rozhodnut dotáhnout poněmž i nejbohatšího ruského oligarchy a jeho ropného impéria do toho nejhoršího konce.

text: RESPEKT, foto: Martin Wagner

RUSKÁ POLITICKÁ SCÉNA - stínové divadlo za zrcadlem

První rok druhého (a zřejmě posledního) období vlády prezidenta Vladimíra Putina je poznamenán chaosem na politické

Dimitrij Běloševský

scéně Ruska. Politické strany se staly

fikcí, stínovým divadlem, nefunkčním atributem manipulativní (řízené) demokracie.

Séfredaktor specializovaného bulletinu Partinform Jurij Korgunjuk charakterizuje situaci takto: „V minulém století obohatila naše země politickou praxi dosud nevidaným jevem - monostranickým systémem. V Komunistické straně Sovětského svazu bylo v 80. letech minulého století dvacet milionů členů. Počátek nového tisíciletí Rusko obšťastnilo svěd dvasím dárečkem - systémem pseudostranickým.“

Situace připomíná slavná díla Lewise Carrola o Alence v říši divů, nebo spíše Alence za zrcadlem. V Putinově Rusku zůstává v platnosti právo občanů na politickou činnost, pseudostranický systém však stavi realitu z nohou na hlavu. Není to totiž vítězná strana, či koalice, jež jako legislativa vytváří exekutivu. Právě naopak. Exekutiva, přesněji řečeno Kremli vytvořil již v roce 1999 „stranu moci“ - Jednotné Rusko (JR). Tehdy byla strana označována za virtuální politický subjekt bez výrazné ideologie. Tu plně nahrazovala bezvýhradná podpora Putina. Jediným cílem Jednotného Ruska bylo vytvořit odrazový můstek pro zvolení Putina prezidentem.

Prosínce 2003 situaci z hlediska Kremli „stabilizoval“. Jednotné Rusko se stalo skutečnou „stranou moci“, když ve 450členné Státní dumě (dolní komoře parlamentu) získalo přes 300 křesel. Nepočtené pokusy regionálních odboček Jednotného Ruska a ještě vzácnější pokusy členů

parlamentní frakce této strany projevily vlastní názor a vymanit se z nadvlády Kremli byly trestány vyloučením „neposlušných“.

Vedoucí pseudostrana potřebuje i v manipulativní demokracii opozici - v našem případě pseudoopozici. Jestliže v roce 1999 plnily funkci opozice liberálně orientované strany Svaz praviceových sil (SPS) a Jablko na jedné straně, na opačné straně spektra pak Komunistická strana Ruské federace (KSRF), nyní se situace radikálně změnila. Svaz praviceových sil a Jablko nedosáhly pětiprocentní hranice a do Státní dumy se vůbec nedostaly. Komunisté zažili největší propad ve své historii a poprvé přestali být subjektem, jež je v dumě schopen ne-li zvrátit, tedy alespoň problematizovat příkazy přicházející shora.

Nyní plní roli pseudoopozice v ruském parlamentu Liberálně demokratická strana Ruska (LDSR) „geniálního klauna“ a trickstera ruské politiky Vladimíra Žirinovského, jež se poprvé na ruské politické scéně objevila v roce 1993. Po porážce komunistů se tehdy očekávalo vítězství pravice. Úspěch LDSR se stal překvapením. Kritická rétorika této strany zřetelně vůdcovského typu namířená proti Kremli vychází nejčastěji z úst samotného Žirinovského. Od počátku se však neopírá o skutečný odpor vůči diktátu exekutivy. Je vždy pouze hrou, na jejímž konci je buď otevřená podpora činnosti Kremli, nebo tichý souhlas, který se nejčastěji projevuje tím, že v případě hlasování liberální demokraté poslušně opouštějí sál a poskytují „straně moci“ prostor k prosazení cílů.

dokončení na straně 4

Jan Biggles HANZLÍK A POZDRAVUJ HAVLA!

Martin VÁNĚ

Rozhovor s Petruskou Šustrovou se uskutečnil na začátku února 2004 v jejím bytě na Vinohradech. Hlavním tématem rozhovoru byly osobní zážitky z cest po jižním Kavkaze, především zkušenosti s volbami v Azerbajdžánu.

EE: Začneme prezidentskými volbami v Azerbajdžánu, které proběhly na podzim 2003. Většina nezávislých pozorovatelů je označila za neregulární. Vidíte to podobně?

PS: Vidím. Já jsem byla u voleb v Azerbajdžánu po třetí. Byla jsem u parlamentních voleb v roce 2000 a v roce 1999 u voleb komunálních. Pokaždé bylo falšování strašné. U komunálních voleb v roce 1999 jsem byla v Baku na okrsku Nizami a byla jsem tam od té doby, co zalepili urnu až do konce. Pozorovatel, když sedí na tom okrsku, tak nemůže samozřejmě tušit, koho ti lidé volí, ani by s nimi o tom neměl mluvit a většinou taky nemluví, protože má konkat na urnu. Stejně jsem tam neviděla zhazování celých hrstí hlasovacích listů, ale poctivě jsem si dělala čárku za každého voliče. Pochopitelně se člověk může o pár hlasů spěš, nicméně v tom svém okrsku jsem napočítala, že přišlo 8% voličů z celkového počtu. Samozřejmě, že seznamy voličů jsou nepravdivé. Je tam spousta mrtvých lidí, lidí, kteří jsou jakoby zaregistrovaní, ale přitom už léta pracují v Rusku nebo na Ukrajině. A zase jiní lidé, kteří přijdou volit a domáhají se toho, tam nejsou zapsaní. Manipulace zkrátka začíná dávno před volbami. O předvolební kampani snad ani nemá cenu mluvit, protože ta je zásadně vždy úplně jednostranná, pro vládní stranu, pro prezidentskou stranu, to je v Gruzii stejně jako v Azerbajdžánu. I tam má prezident daleko větší pravomocí, než v našem systému. Ústřední volební komise jmenuje z větší části prezident. Ale abych se vrátila k těm komunálním volbám. Přišlo 8% voličů a když jsem se druhý den dozvěděla, že volební účast byla 52%, tak tomu se nedá věřit. I kdyby můj okrsek měl extrémně nízkou účast, tak že by jinde byla víc než trojnásobná, to považují za naprosto nemožné. Moji přátelé při těchto volbách byli v jiném městském okrsku a říkali, že tam byla účast asi 22%, ale udělali strašlivou chybu, když se odpoledne odešli podívat na jiný okrsek s pozorovateli OBSE, kteří je pozvali. Když se vrátili, tak zjistili, že za tu půlhodinu odvolilo asi 400 voličů, což samozřejmě nebylo technicky možné. Ty volby prostě byly nesmyslné. Otázka je, jestli vůbec ty volby měly smysl, protože mi říkal kamarád, že na jednom volebním listu bylo napsáno: Ještě jedna banda parazitů. Já jsem mu říkala, že u nás mají o zákonodárných sborech podobně mínění a on říkal: Já si nejsem jist, protože místní samospráva nemá vydemne žádné pravomoci kromě toho, že někteří z nich berou plat. Takže je to možná opravdu jen další banda parazitů. Podruhé jsem byla u parlamentních voleb v roce 2000, ale tam byl ten problém, že jsme nebyli zaregistrovaní jako oficiální pozorovatelé. To bylo docela zvláštní, protože mě vysílala stejná organizace jako rok před tím. Jeden rok volby všechno v pořádku a druhý rok už to nebylo v pořádku.

EE: A nikdo vám nic nevyšvětlí?

PS: Tak ústřední volební komise se s námi moc nebaví. Oni říkají, že takový je zákon, ale ten konkrétní paragraf vám neukážou. Na jižním Kavkaze se to se zákonem bere asi tak vážně jako s dopravními pravidly. Trošku jo, ale moc ne. Takže já jsem tam chodila s cedulkou Lidové noviny a stáčilo to na to, aby mě pustili naprosto kamkoliv. Navíc jsme jezdili po venkově, kde je autorita cizince strašně silná, takže je člověk může přimět k věcem, které sice ze zákona musejí dělat, ale které nedělají. Například aby se sčítání hlasů směli zúčastnit pozorovatelé opozice. Teoreticky ani zákonně jsem neměla žádnou pravomocí, ale autorita mezinárodního, byť neakreditovaného, pozorovatele je tak silná, že se člověk dozví ledačo. My jsme byli v Salijanu a většinu času jsme strávili v sídle tamní opoziční strany Národní fronta. Každou hodinu jim volali pozorovatele ze všech okrsků v obvodě a hlásili, kolik tam přišlo voličů. A vzhledem k tomu, že zároveň v televizi hlásili volební frekvenci, tak jsme měli docela dobrou kontrolu, že ta čísla jsou nesmyslná. Jeden z místních pozorovatelů nám přinesl papír podepsaný a orizitovaný předsedou krajské komise, který tam psal, že viděl v televizi výsledky voleb ve svém obvodu dřív, než je odeslal. Pozorovatelům voleb se podařilo získat třetímu oficiálních protokolů, na jejichž kopie má každý pozorovatel právo, nicméně je strašně těžké se těch protokolů dobyt. Já jsem se jako pozorovatel účastnila voleb na Kavkaze třikrát a nikdy se mi nepodařilo získat kopii protokolu. Takže to byl pravý zárak, co předvedli. A podle té třetího vítězila strana Musavat, která dostala asi 40% hlasů, což je v demokratickém státě opravdu hodně. Tato strana se ovšem nedostala do parlamentu, protože podle oficiálních výsledků nepřešla volební práh, který činí 7%. Prostě to, že se na Kavkaze volby masivně falšovaly, to je prokazatelný fakt. Viděla jsem to na vlastní oči. OBSE ale, až do našeho vzbouření a voleb v Gruzii, v těchto zemích vždycky pravila, že sice dochází k drobným vybočením, ale že volby v zásadě odpovídají mezinárodním regulacím, což prostě není pravda. Já nevím, proč to OBSE dělá. Myslím si, že pokud pozorovatelé postupují tak, jak já jsem viděla, to znamená, že chodí od jednoho okrsku k druhému a všude si udělají poznámky, tak samozřejmě nemohou to falšování vidět. Nikdo není tak blbě, aby to falšoval, když oni tam sedí. A jestliže mají obějt 15 nebo 20 okrsků, tak nemají čas nikde strávit déle než půl hodiny, protože ve venkovských oblastech jsou okrsky od sebe daleko, silnice jsou špatné, někdy se taky musí najíst a podobně...

EE: Mají pak tyto pozorovatelé mise vůbec smysl?

PS: Záleží na tom, jak se dělají. Když se dělají dobře, tak samozřejmě smysl mají. Otázka je, co si kdo pod tím představuje. OBSE si představuje, že pozorovatelé jsou jejich informátoři, že mají OBSE říct, jak to v té zemi vypadá. Já jsem v gruzinském Batumi potkala jednoho z důležitých představitelů OBSE a ptala jsem se ho, jestli si myslí, že se při volbách bude podvádět. A on říká: No jistě, že se bude podvádět, ale to není tak zlé, to byste musela vidět, jak se volí v Kazachstánu. Mě to strašně pohorsilo, protože v Gruzii platí gruzinské a nikoli kazachské zákony a já si myslím, že pozorovatelé, kromě toho, že mají evropskou společnost informovat o stavu záležitosti a demokracie v té zemi, mají ještě další poslání. Pozorovatel značí zájem Evropy o tu zemi, pro občany je to strašně důležité. A jestliže oni vidí, že Evropa zavře oči nad tím, co se tam děje, tak to se samozřejmě těžko může divit, že ty země se rozvíjí na Evropu jako na něco naprosto cizího a že to nechťají. Mají přece zdravý rozum a vidí, že se to už nedá podvod. Já jsem mluvila s pozorovateli z řad opozice a vůbec jsem se neodvážila říct, že u nás volby trvají dva dny. Protože je přece jasné, že když volby trvají dva dny, tak tam přes noc policie nahází, co chce. Jak by tam mohl pozorovatel sedět celou dobu? Hned při prvních volbách jsem dostala otázku: A jak se svíndluje u vás? A já jsem říkala: U nás se při volbách nešvindluje, možná v předvolební kampani jsou znevýhodněni neparlamentní strany, ale jak se svíndluje někomu utit, aby volil tak nebo tak, to se u nás nestává. On se na mě tak koukal a já viděla, jak si v duchu říká: No jo, ty si nechceš stěžovat na vlastní zemi. V těchto zemích nemají zkušenost s demokracií, žili příliš dlouho v komunismu a právní vědomí tu neexistuje. Navíc je to staletá tradice velké korupce. Lidé se na to dívají trochu jinak, než tady. Ale já mám v těchto zemích přátele, kteří by mohli zasedat v křeslech evropského parlamentu.

Nemyslím si, že by ty země byly nějak zaostalé nebo že by tam žili jiní lidé než tady. Obvyční lidé, stejně jako my, prahou po nějaké záruce, po nějaké jistotě. A to nejen po jistotě peněz, ale taky po jistotě práva a spravedlnosti. Za Sovětského svazu viděli, že aby člověk něco dosáhl, tak musí být v partaji a teď zase vidí, že kdo není ochoten tolerovat všechny podvody a nepředstavitelnou korupci, tak taky nemá šanci se slušně uživit nebo vyniknout ve svém oboru.

EE: Západ investuje do pozorovatelských misí miliony dolarů. Nejde mu ale o demokracii a právo, ale v první řadě o stabilitu v oblasti, aby ropa dál tekla. Po prezidentských volbách v Azerbajdžánu vydala část pozorovatelů protest proti jejich schválení ze strany OBSE. Měl tento protest nějakou mezinárodní odezvu?

PS: My jsme tam byli jako pozorovatelé Institutu pro demokracii ve východ-

ni Evropě. To je malá americká nadace, která se zabývá s východem v nejzářnějších ohledech. Tato nadace dostala od amerického ministerstva zahraničí za úkol pozorování voleb, takže vypravila 188 pozorovatelů, všechny z bývalého východního bloku, od Kosova po Estonsko. Tihle pozorovatelé se účastnili nočního sčítání hlasů na všech krajských komisích. Hodně z nás chodilo i přes den na jednotlivé okrsky a myslím si, že jsme si mohli udělat reprezentativní představu. A když jsme slyšeli první vyjádření OBSE, které bylo jako vždycky, že tedy došlo k významnému narušení, ale veškeru, že byl zabezpečen dostojný a spravedlivý průběh voleb, tak jsme se velmi naštváli. OBSE totiž toto prohlášení vydala 16. října v jednu hodinu odpoledne a v té době se naši pozorovatelé ještě ani nesešli. 15. října proběhly volby, my jsme končili práci 16. října ráno. To znamená, že lidi, kteří byli ve vzdálenějších oblastech vůbec ještě nesešli přijeli do Baku. Takže z našeho hlediska OBSE nemohla mít žádné podklady opravující její tvrzení. A navíc to tvrzení - z toho, co každý z nás viděl - bylo nepravdivé. Takže jsme vypracovali prohlášení, že s tím nesouhlasíme, že z našeho hlediska ty volby vůbec neodpovídaly mezinárodním kritériím, protože lidé neměli rovný přístup k volbě, neměli záruku, že mohou svobodně projevit svůj názor, sčítání hlasů proběhlo neregulérně a nikoli podle zákona a zakončili jsme tím, že podle našeho názoru to vůbec nebylo jasné. Naše česká skupina napsala ministru zahraničí Svobodovi, že ho žádáme, aby se zasadil, aby OBSE změnila svůj

Bývalý hotel 'Iveria', dnes obývaný uprchlíky z Abcházie.

pohled na věc. Ministr nám odpověděl dost vágně. Ale mezitím se polští pozorovatelé rozhodli, že to tak nechávají a uspořádali ve Varšavě demonstraci. A protože to byli lidé poměrně známí, tak to mělo velký mediální ohlas. Tahle demonstrace zřejmě ovlivnila OBSE natolik, že její závěrečné prohlášení vypadalo podstatně jinak. Myslím si, že je strašně důležité, že se ten průlom stal. Americký prezident napřed poněkud zdrženlivě pohlopl novému prezidentovi ke zvolení, pak se ten postoj trochu změnil, ale co bude dál, to se uvidí. Americká vláda, jako všechny vlády, chce opravdu stabilitu, chtějí mít pokoj, chtějí, aby tam jejich firmy podnikaly. Tohle je všude stejné. Na americkém ministerstvu zahraničí sedí úředníci, kteří si přejí hladký provoz, ale sedí tam i lidé, kteří si myslí, že by se ten provoz nemusel odehrávat se zavíráním očí. Jako v každém zavedeném státovém aparátu, těch čínořodých lidí, kteří jsou ochotni riskovat nepřijemnosti a komplikace je samozřejmě málo. Fakt ovšem je, že Amerika má jakousi větší vůli k nějaké změně nebo k větší obhajobě evropského. Amerika je

považována za strašně pragmatickou zemi, ale já se obávám, že EU je daleko pragmatictější. Američané v sobě prostě mají jakýsi idealismus, který nám strážlivým a mírně cynickým střevoevropanům mnohdy připadá pomatený, bláznivý a naivní. Narodil od Evropy, která se rozhodla, že se nebude rozmožňovat a že asi vymře, že Amerika na vzestupu a je to dynamická síla. Já s ní spojuji určité naděje.

EE: Funguje tento idealismus i ve vztahu k Rusku nebo jsou právě tady ideály až na druhém místě za stabilitou a peněží?

PS: S Ruskem je problém, že pustit se s ním do křížku není myslitelné a dohodnout se je těžké. Pochopitelně, že Amerika chce z té oblasti vytlačít ruský vliv a nahradit ho svým, chce odtamtud mít sama peníze, ale je fakt, že jakkoliv můžou levičáci celého světa rvát, že to je nový americký imperialismus, tak mi to líto, ale mně ten americký imperialismus připadá snesitelnější než ten ruský.

EE: Jaká je povolební situace azerbajdžánské opozice?

PS: Den po volbách začali sbírat členy volební komise. Slo to až tak daleko, že v jedné ze škol vyvolala učitelka zářka a řekla, že to je syn nepřítelů lidu a že takoví v té škole nemají co dělat. Prostě věci, které by si člověk představil někdy v 50. letech. Zavržena byla spousta nevládních organizací. V postsovětských republikách nevládní organizace v mnoha ohledech splňují činnost opozice. Autoritativní režimy jsou vždycky s nevládními organizacemi na kordy. Bud se je snaží koupit nebo zastrašit. Faktická politická opozice je totiž strašně obřízná. Když ti lidé nemají možnost dostat se do parlamentu, protože volby jsou zfalšované, tak se politickou cestou nedá prorazit. Oni proto velmi spolupracují s nevládními organizacemi. A nevládní organizace, které se starají o lidská práva nebo o výchovu k demokracii, jsou vždycky v opozici k autoritativní moci, která něco falšuje a nedodržuje zákony. Takže spousta nevládních organizací je zavřená, desítky novinářů a politických představitelů ve vězení a samozřejmě, že všichni, kdo projevíli chuf se angažovat, přišli o práci. Připomíná to krajinu po prohrané bitvě. Předseda hlavní opoziční strany Musavat - Isa Gambar - ten není ve vězení, nicméně pod záminkou, že jde o památkový objekt, byla strana Musavat vyhozena ze svého sídla. To sídlo není památkový objekt, já jsem ho viděla a je to něco jako masivnější vinohradský činžák, který se opírá neudržuje od jiných domů v téže ulici. Byly zlikvidovány noviny opoziční strany Musavat a jsou zavřeni téměř všichni místopředsedové. Gambar zatčení unikl nejspíš jenom proto, že je to osoba veřejně známá, byl na návštěvě ve Spojených státech a mluvil v EU, takže je to nejspíš příliš velké zvíře.

EE: Jak bude vypadat Gruzie, kde mají také nového prezidenta, i když přišel za zcela odlišných podmínek?

PS: Jak bude vypadat Gruzie, to samozřejmě nikdo neví. Já bych si ještě trochu rýpla do našeho ministerstva zahraničí, kde na prezidentské volby do Gruzie vyslalo deset svých úředníků. To je poprvé od 90. let, co Česká republika někomu vyslala na volby na Kavkaze. Vyslala své úředníky na první volby, o kterých byl předem jasné, jak dopadnou a předem jasné, že tam žádné falšování třeba nebude.

EE: Koluje informace, že původci 'revoluce růží' v Gruzii byli školeni v České republice a v Srbsku.

PS: V České republice ne, to bych o tom asi věděla, ale jak gruzinské, tak azerbajdžánské nevládní organizace sledující volby velmi čile spolupracují s organizacemi, které se podílely na sledování voleb v Srbsku, a které výrazně přispěly ke svržení Miloševiče.

EE: Takže určité podmínky výměna informací.

PS: Jistě. Srbové pro ně pořádali kursy. A taky Slováci, protože Srbové se před tím jezdili učít od Slováků. Já jsem tomu velmi ráda a myslím si, že to je tak v pořádku. Já bych přijala, kdyby zvítězil Ševardnadze nebo někdo jiný, kdo je mi nesympatický, s kým politicky nesouhlasím a o kom si myslím, že je to zemi na škodu. Pokud ho zvolí, tak se asi nedá nic dělat. Ale nechtěl vůči Ševardnadzemu byla strašně silná už v roce 2001. Já jezdím do Gruzie od roku 1998 a setkávala jsem se tam s mnoha lidmi a nevolé a nespokojenost s Ševardnadzem byla všeobecná.

EE: Takže to muselo skončit jeho sesazením?

PS: Právě že bohužel nemuselo, protože kdyby Ševardnadze dočkal konce svého funkčního období, tak by jistě našel někoho, koho by doporučil jako svého nástupce. Já tedy nevím, jestli má syn... možná má vnučka, co já vím, ale určitě by někdo doporučil a pokud by někdo doporučil, tak by ten člověk byl zvolen, i kdyby ve skutečnosti vůbec zvolen nebyl. A to je strašně demotivující pro jakoukoliv lidskou činnost, když víte, že výsledky vaší práce budou zmařeny, že stejně dostanete zlomek za každou hodnotu, kterou vytvoříte a že se to stejně všechno ztratí v bažinách korupce, a pak si pan prezident u Baden-Badenu za 13 milionů euro koupí vůli.

EE: Je Ševardnadzeho úloha od jeho nástupu v roce 1992 jenom negativní?

PS: Ševardnadze se s Moskvou nerozešel příliš v dobrém a samozřejmě, že převládající část ruského veřejného mínění a velké část politické reprezentace se na něj dívá s velikou nelibostí, protože Ševardnadze jako ministr zahraničí pustil z řetězu východní Evropu a jednoznačně přispěl k rozpadu Sovětského svazu. Ševardnadze se do Gruzie vrátil a v podstatě byl v Gruzii uvítán. Gruzinci žili přes tři generace v komunismu. V roce 1990 tu nemohla být žádná svobodná myslící generace. Ševardnadze byl sice komunist, nicméně byl to člověk, který to jednak dotáhl daleko, což lidé kvítují jako bezesporu schopnost a dale lidé věděli, že jako ministr zahraničí přispěl k osvobození Gruzie. Ševardnadzem se, přes jeho nespěchy, nedá upřít jedna věc: začátkem 90. let byla v Gruzii občanská válka. On u občanskou válku nevyhřál a neukončil, šlo to do ztracena, nicméně během několika let jeho prezidentství v Gruzii přestalo být nebezpečné vývoj večer na ulici. A on opravdu zabránil chaosu a rozmachu gangsterství. Ono je to všechno hrozné složitě, protože když se rozpadl Sovětský svaz, tak žádný z těch států, kromě Ruska, neměl armádu. To znamená, že jakmile vypukl nepokoje, tak nové vzniklé státy neměly žádnou vojenskou sílu jak jim čelit. Měly jenom policii, což bylo složitě, protože to zase byla sovětská policie, neměli armádu a zbraně. Ševardnadze toleroval svobodně zvolený parlament, ten přijal poměrně slušnou ústavu, řádu zákona, ale při vnitřní konsolidaci země se ukázala Ševardnadzeho slabina. Ta spočívala především v tom, že on znal jenom jednu politickou stranu. A jako vteřina z analogie z Československa, tak v době, kdy byl Ševardnadze na vrcholu moci a kdy měl politickou zkušenost, tak už to nebyla politická strana ale nomenklatura, byl to výtah k moci a penězům. A protože on žádnou jinou zkušenost neměl, tak jinou stranu vybudovat neuměl. To znamená, že Svaz občanů Gruzie, který vyhrál parlamentní volby v roce 1999 taky není politická strana. Je to slepenec lidí.

dokončení rozhovoru v příštím čísle

PERSIE: ZDE JSOU LVI

Jestliže jste se rozhodli odejet do Iránu, máte jedinečnou šanci připadat si jako Magalhaes ve chvílích, kdy u Ohňové země spatřil Tichý

Jaromír ŠTĚTINA

oceán a pustil se na plavbu do neznáma. Cesta

do dnešní Persie je výpravou do zapomenutých krajů, do země, která jakoby vypadla z mapy světa.

Chomejního revoluce, která v roce 1979 svrhla nejstarší císařství světa a šáhinsáha Rezu Páháviho a desetiletá válka s Irákem v osmdesátých letech odřízly Irán od Evropy a Ameriky. Když pak americký prezident zařadil Irán mezi země „osy zla“, prakticky ustala v zemi turistika a cizinec se stal v zemi mezi Kaspikem a Perským zálivem bílou vránou.

Zažil jsem v životě už několikrát chvíle, kdy míra lidského neštěstí dokázala překřít a alespoň na čas přerušit politické sváry a ponižující lidská nepřátelství. Poprvé to bylo při zemětřesení v Arménii v prosinci roku 1988. Tenkrát ještě patřila Arménie k Sovětskému svazu, svět byl rozdělen železnou oponou a jen obtížně se zřikali vzájemných nenávistí. A přesto přes všechno náhle přilétali do Jeravanu a přijížděli do zničeného Spitaku a Leninakanu záchranáři ze Spojených států, humanitární pracovníci ze Západní Evropy... Poprvé v historii přistávaly na sovětském letišti nákladní letouny nepřátelského Bundeswehru, z nichž ruští dobrovolníci vykládali balíky se stany a příkrvkami. Neštěstí svět na pár okamžiků sjednotilo. Bylo to krásné. Patří to k mým největším životním zážitkům.

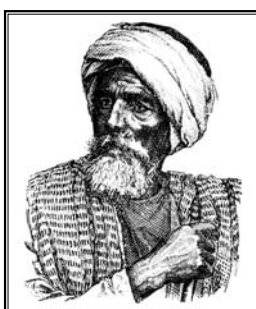
Naposledy jsem ten ojedinělý pocit lidské solidarity zažil právě v Iránu. Koncem roku 2003 (v prosinci, jako tenkrát v Arménii) zničilo zemětřesení východoiránské město Bam. Brzy ráno, u nás jsme právě slavili křesťanské Vánoce, během několika vteřin zahynulo asi čtyřicet tisíc lidí. Stotisícové město zůstalo v rozvalinách. Jedna z prvních organizací v České republice, která na neštěstí zareagovala, byla Česká katolická charita. Už v lednu se sbírka na pomoc zničenému iránskému městu rozjela naplno. Postupně přibývaly

stovky tisíc korun, především po malých částkách od drobných českých donátorů. A zničený Bam jenom pomalu vstával z mrtvých. Hromadné hroby zaplnila těla a ti, co přežili se nastěhovali do stanů a nouzových přístřešků. První šok pomínil a nastaly chvíle, kdy bylo potřeba pomoci zničenému pouštnímu městu přežít. Do zapomenutého Iránu se začaly sjíždět týmy humanitárních organizací z celého světa.

Česká katolická charita vyslala svůj tým. Měli jsme s mým kolegou Petrem Kolinským štěstí, že volba padla právě na nás.

Cesta do Persie vede přes Černé moře

Abychom ušetřili, zvolili jsme cestu do Iránu po vlastní oči. Z bulharského přístavu Burgas jsme se s naší škodovou Octavií přepravili nákladním parníkem, který se držel nad hladinou jev silnou vlnu, do Gruzie. Z Gruzie pak už to bylo

přes Ázerbajdžán do Iránu kousek. Vlastně to ani není tak daleko, sedm tisíc kilometrů. Do Bamu jsme dojeli za devět dnů. Dobře jsme udelali, ve zničeném městě jsme nemuseli drazě pronajmát auto. Srovnáním-li zničený Bam se zničeným arménským Spitakem, bylo iránské zemětřesení mnohem ničivější. Bam prostě přestal existovat. Přestože kolem města jsou stovky kilometrů opuštěné pouště Dašt-e Lút, epicentrum zemětřesení bylo přímo uprostřed města, několik desítek metrů od hlavního náměstí.

Práci nám ulehčili pracovníci jiných charit, především Caritas z Holandska a Itálie. Velkou oporu jsme našli u iránské charity, která už v té době naplno pomáhala v severních oblastech města rozdělováním potravinových balíčků. Katolíků je v muslimském Iránu velmi málo, jen asi deset tisíc. Přesto však jejich charitativní organizace dělá v Bamu základy.

Naším prvním úkolem bylo koupit a vybatvit pro město sanitku. Ambulantních vozů

tu byl naprostý nedostatek a snažili jsme se vyhovět organizaci iránského červeného půlměsíce, která v Bamu spravuje provizorní stanovy nemocnic. Zlenu původní nemocnici připomínají jen hromady pokroucených travců a betonu. Sanitku jsme koupili a vybatvili v Teheránu a dopravili do nemocnice. Haed ten den začala vozit nemocné.

Jak uhlídat hejno muslimských žáků

Podmínky života v nouzových stanech v pětácticetistupňových vedrech a písečných bouřích jsou drsné. Každá rodina někomu ztratila a po překonání prvního šoku začaly dolehat existenční potíže. V Bamu prudce stoupla sebevražednost. Po poradě s místními odborníky jsme zahájili sérii ozdravných rehabilitačních jízdů pro děti, které jsou už týdny odklopeny dusnou atmosférou zmaru a ne-

štěstí. Takový autobusový zájezd, k němuž jsme vybírali pedagogický dozor z nezaměstnaných místních učitelů, je důležitý zejména pro školáky, pro dívky. Díky muslimské tradici jsou na tom hůř, než chlapi, neschopní opouštět stany a v rozpálených přibýtkech se doslova dusí. Rád vzpomínám na oči dětí, jak se v autobusech najednou měnily, jak zapomínaly na to, co předtím musely vidět. Prostě školní výlety - ale měly velké účín a velkou odezvu v odborné společnosti humanitárních pracovníků. Dnes v nich některé organizace pokračují. Fakt je, že uhlídat sto dvacet nadsněžených perských dívek v pubertě v Isfahánu, Sirázu či Persepole, což jsou v Iránu asi tak populární vyletí místa jako u nás Karlštejn, je nadlidský úkol. Sem tam jsme pár žáků po cestě ztratili a obléval nás pot z vědomí, že jsme za rodičům zodpovědní. Nášť, či díky Alláhovi, se ztracené ovečky záhy našly.

Pracovali jsme v Bamu jen tři neděle, ale získali jsme dostatek kontaktu a zkušeností, aby tu práce České katolické charity mohla pokračovat. Lidé ve městě začali vyklízet trosky. Dnes stovky nákladů odvázejí rmut do pouště za město. Cisterny začaly rozvážet vodu a pekární pečou chleba zadarmo. Nejhorší má město za sebou. Podílely se na tom desítky organizací a stovky lidí z různých kontinentů. Buddhisté z Tchaj-wanu, katolíci z Irska, protestanti z Německa, taoisti z Číny, muslimové z Emiráty i ze samotného Iránu, arménští monofysité... Měl jsem pocit, že se Bam najednou vymyká nesmyslnosti dnešního rozpolceného světa. Jako bychom byli uprostřed bamských trosk účastníky nějaké velké ekumenické konference. Dobry zážitek.

článek byl převzat z časopisu Caritas

V INGUŠSKU STALE PRI STAROM

Je to týždeň od nočního útoku ozbrojenců na policajné a vojenské objekty v Ingušsku. Síce táto akcia nebola mierená proti civilnému obyvateľstvu, ale práve bežný ľudia a český utečenci žijúci v Ingušsku utrpeli najviac.

Pracovníci agentúr OSN, ktorí z bezpečnostných dôvodov nocujú v neďalekom Vladikavkaze, po incidente neprišli do Nazrane a odleteli na dva týždne do Moskvy. Takúto ponuku sme dostali aj

Medzinárodné humanitárne organizácie si už našli vo Vladikavkaze byty a domy, kde budú ich pracovníci bývať. Od pondelka máme podobný pracovný režim ako pracovníci OSN. Ráno odchádzame z Vladikavkazu do Nazrane a večer sa vraciame. Keďže Vladikavkaz je asi 10 krát väčší ako Nazran, s množstvom príjemných reštaurácií, miest na prechádzku, kinom a možnosťou sa pohybovať bez ozbrojenej ochrany, celkom dobre si zvykáme na tu trochu nepohodlia pri cestovaní medzi Nazranom a Vladikavkazom.

Vzdialenosť je to malá, necelých 30 km, ale cesta je vo veľmi zlom stave, plus niekoľko policajných checkpointov a cestovanie trvá 40 minút. Ráno po útoku začalo prenasledovanie ozbrojencov. I keď na prenasledovanie a dopalenie vyzval i prezident Putin, ktorý osobne prišiel do Inguška (minister obrany Ivanov ostal v ďalekom Vladivostoku, kde dal prednosť vojenskejmu cvičeniu), ozbrojenci sa vytiahli. Nepotvrdili sa správy o ich odchode do susedných republík - Severnej Osetie a Čečenska.

V ingušských utečeneckých táboroch plných utečencov z Čečenska začali raziť a pátrať po možných účastníkoch ozbrojenej akcie. Jedným z predpokladov, kto mohol byť organizátorom a účastníkom bojov, je že to mohli byť čečenský povstalec podporovaný ingušskými a čečenskými prívržencami wahhabizmu, čo je jeden zo smerov islamu. Veľká väčšina obyvateľov

Kajo ZBOŘIL

my z medzinárodných humanitárnych organizácií, ale nikto ju nevyužil. Odišli sme väčšinou do Vladikavkazu. V utorok sme odišli z Nazrane, stredu oddychovali a plánovali ďalšie kroky. Keďže až na ojedinelé nočné prestrelky a zastrelenie hliadkujúcich policajtov bola situácia pokojná, vo štvrtok sme sa s kolegom Martinom vybrali na pries-

Inguška je zhrzená z toho, že 250 ozbrojencov sa dokáže pohybovať po republike a napadnúť a zničiť viaceré policajných objektov. Zatiaľ sa údajne podarilo zadržať 10 účastníkov útoku. Jeden z nich je údajne Ukrajinec, ďalší sú Inguši a Čečenci.

V dôsledku stále trvajúcich razí je zadržovaných okolo 30 ľudí. V prvých dňoch bolo toto číslo oveľa vyššie, ale zadržaných po prevencii totožnosti ďalší deň prepustili. Takto boli na jednu noc zadržaní aj naši traja zamestnanci, pracujúci ako školníci a ochrana našich materských škôl. Samotné overenie totožnosti však veľakrát nestačilo, od príbuzných bolo žiadané, aby dali úplatok za rýchle prepustenie zadržaného. Ako dôvod na zadržanie stačí, ak polícia nájde v domácnosti časti uniformy alebo maskáče. Takéto obľebenie má však takmer každý muž.

Z viacerých utečeneckých táborov ľudia utekajú v strachu pred ďalšími raziami. V tejto chvíli je pre mnohých bezpečnejšie byť v Čečensku, než ostávať v Ingušsku. Utečenci sa sťažujú na „útek“ OSN, najmä UNHCR - Úradu vysokého komisára pre utečencov do Moskvy. V súčasnosti nie je v Ingušsku žiadna medzinárodná organizácia, ktorá by monitorovala situáciu v táboroch a mohla vplývať na razi, ktoré sa tam konajú, obhajovať práva utečencov. Humanitárne organizácie sa totiž nevenujú takejto činnosti. Naša práca je v konkrétnej pomoci utečencom, či už je to distribúcia potravinovej a nepotravinovej pomoci, lekárska starostlivosť, prevádzkovanie škôl, materských škôl a voľno časových centier.

My sme prvé dni zatvorili našich 5 materských škôl v Ingušsku, 5 materských škôl, jedleň pre biednych a konzultačné centrum v Groznom pracovali ďalej. Materské školy sme otvárali postupne, ako sa situácia v tej ktorej oblasti normalizovala. Momentálne máme dve zatvorené. Jednu budeme musieť asi premiestniť a otvoríť na novom mieste. Z Altieva, kde bola doteraz, v dôsledku neustálych razí utečenci utiekli. Najskôr odišli na pár dní k príbuzným, ale razi pokračovali, tak si zoberali svoje stany, rozobrali papundeľkové steny svojich izbičiek, ktoré si postavili v opustenom kravine a teraz hľadajú nové „domovy“.

Stále je nejasné pozadie útoku. Ozbrojencom sa podarilo získať zbrane z prepadnutých zbrojných skladov, zničiť niekoľko objektov, dokázali svoju schopnosť koordinovane konať na viacerých miestach a ochromiť vládne policajne a vojenské jednotky na niekoľko hodín. Nejasný sú zatiaľ aj vodovia. Hovori sa, že pri útoku v Nazrane bol vidieť čečenský poľný veliteľ Šamil Basajev. K vodcom by mal patriť i Magomed Jevlojev, inguš z dediny Ali Jurt, pár kilometrov južne od Nazrane. Jevlojev, zastrelený policajnými jednotka-

kum do Nazrane. Na prvý pohľad bolo na uliciach menej áut a chodcov, bazar bol zatvorený, policajtov ešte viac ako obvyčajne, na hlavných križovatkách hliadkovali vojaci na obrnených vozidlách. Na jednej z hlavných ulíc, oproti našej obľúbenej „reštaurácii“ Magnólia, rozoberali ruiny obchodu, v ktorom vybuchla bomba v noci na štvrtok. Po niekoľkohodinovej práci v kancelárii sme šli naspäť do Vladikavkazu.

mi v minulých dňoch, mal byť jedným z lídrov wahhabistického hnutia v Ingušsku. Problém je trochu v tom, že Magomed Jevlojev je rozšírené meno v Ingušsku a telo mŕtveho nikto nevidel, tak sa vlastne nevie, ktorý Jevlojev je vlastne mŕtvý. A či to je vlastne Jevlojev.

Všetci dúfajú, že to bol ojedinelý čin a nič podobné sa nebude konať. Žiaľ, je niekoľko skutočností, ktoré napovedajú, že ešte určitú dobu v Ingušsku a Čečensku pokoj nebude. Jednou skutočnosťou sú blížiac sa augustové pre-

zidentské voľby. Predošli prezident Achmat Kadyrov, zomrel pri bombovom útoku počas volebných prehliadky 9. mája v Groznom. Ďalšou skutočnosťou je klesajúca popularita prezidenta Ingušskej republiky Murata Zjajzkova, ktorý mal väčšie šťastie, keď prežil aprílový atentát pri ceste po Ingušsku z Nazrane do Magasu. K útoku sa cez internet prilláhal spomínaný Šamil Basajev, keď sa mal vyjadriť, že prezident Zjajzkov bol odsúdený šariatským (islamsky cirkevným) súdom k trestu smrti. Dôvodom mala byť Zjajzkovova spolupráca s Putinom a jeho odmietanie separatistických snáh. Prezident Zjajzkov patrí medzi priateľov a bývalých kolegov prezidenta Putina. Práve z čias, keď pracovali pre FSB (bývalé KGB), toto je i jeden z dôvodov malej aktivity jeho politických oponentov. Riesia dilemu ako odstaviť Zjajzkova a pritom získať podporu Putina.

Foto: Jindřich Štětina

Dimitrij Běloševský RUSKÁ POLITICKÁ SCÉNA - stínové divadlo za zrcadlem

dokončení ze str. 1

Pravoprávní krize

Bylo by mylné přisuzovat krach skutečné opozice jen „konspiraci“ Kremlu a Putinově snaze o získání absolutní moci. Jak pravice, tak levice tu nesou největší díl viny za svou porážku samy. Zřetelně to dokazují sjezdy stran, které proběhly v nedávných dnech. Krach v prosincových parlamentních volbách přiměl Svaz pravavicových sil, tvořený několika mikroskopickými stranami, k váznému zamýšlení. Již v lednu se klíčoví lídři SPS Boris Němcov, Irina Čakamodová a Anatolij Čubajš rozhodli z vedení odejít a ustavit „kollektivní vedení“, jež bylo plně pod kontrolou předsedy RAO Jednotný energetický systém (RAO JES) Anatolije Čubajše.

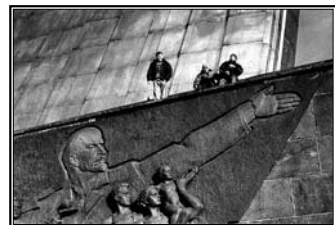
Byl to však právě Čubajš, na Západě i v ruských médiích označovaný za „klíčového a nejmocejnějšího ruského liberála“, kdo dopomohl SPS v prosinci k prohře. Ve snaze posílit pozici pravice šokoval veřejnost a především voliče pravice prohlášením o vytvoření „liberálního impéria“, jež by mělo ekonomicky, politicky i kulturně expandovat nejen do postsovětského prostoru, ale i dále. V paměti dosud zůstává i jeho výslovné tvrzení z roku 1999, kdy liberál Čubajš prohlásil, že „ruská armáda prochází v Čečensku obrodou a znovuzrozením“.

Přesto se zdá, že to bude právě Čubajš, kdo se v budoucnosti postaví do čela SPS. Politici typu populistické, lecky exaltované Iriny Čakamodové, váhavého, byť vůči Kremlu a především Putinovi značně kritického Borise Němcova, tím spíše pak nepopulárního „otce sokové reformy“ z roku 1992 Jegora Gajdara mají jen omezenou podporu.

SPS není jediným liberálním subjektem ruské politické scény, který prožívá krizi. Ani hnutí Jablko, v jehož čele stojí Grigorij Javlinskij, se poprvé od doby svého zrodu nedostalo do dmy. Politik, který se nejdříve pokoušel stát ruským prezidentem, je však ruskými experty hodnocen jako člověk, pro něhož je strana jen „prodloužením vlastní ego“. Neschopnost Javlinského komunikovat s lidry SPS, tím spíše se pak s nimi spojil do společného bloku je chronicky známa. Jeho nedostatek vymezení pole působnosti vlastní politické strany přesně vystihuje jeho pozici. „Napravo vidíme malí, zleva pak ty, kdo stále nejsou schopni veřejně se zříci dědictví Lenina a Stalina, zříci se bolševismu, nacionalismu a xenofobie... Vše jsou jen kremelské loutky, které tu venčejí.“

Jesté přesněji vystihuje meze tolerance Jablka vůči SPS Javlinského mluvčí Jevgenija Dillendorfova: „Slova o tom, že ruská armáda se obzobuje v Čečensku, proměnil Čubajš v roce 1999, kdy se rozhodlo o zahájení druhé války v této republice. Javlinského tehdy označil za vlastizrádce jen proto, že vůdce Jablka vojenské řešení odmítal.“

Hrdé osamění Jablka je cestou do pekla. Zvláště když si uvědomíme, že spoluzakladatel hnutí Vladimir Lukin (skvělý diplomat, v minulosti velvyslanec Ruska v USA, nyní Putinův zmocněnec pro lidská práva) již pracuje pro Kreml, a nikoli pro Jablko. SPS hledá východisko z izolace. Čubajšoví muži v pro-

zatímním kolektivním vedení SPS Boris Naděždin a Leonid Gozman nevyklučují, že se SPS „v nedaleké budoucnosti spojí s pravavicovým křídlem Jednotného Ruska. Právě tato perspektiva však mnohé členy SPS odrazuje, a tak dochází v řadách betak již slabé pravice k dalším tříštěm. Řada expertů v těchto prohlášeních vidí pouze snahu Anatolije Čubajše vylepšit své vztahy s Kremlm. Krize pravice tak pokračuje.“

Mezi levicí a komunismem

Krize na levicovém pólu ruské politické scény je prověřuje ještě dramatičtější. Desátý sjezd Komunistické strany ruské federace generální tajemník Gennadij Žuganov, jenž oslavil své šedesátiny, na svém postu nejspíše přežije ve zdraví. Bude však nucen vrátit se ke starým nepopulárním metodám čístek, připomínajících Stalinovu éru.

Komunistická členská základna je rozpolcena. Několik tajemníků Ustředního výboru KSFR se na komunisty obrátilo s otevřeným dopisem, v nichž Žuganov obviňuje ze všech smrtelných hříchů, včetně rozkrádání stranické pokladny, kontaktu s oligarchy

a zákulisními jednáními s Kremlm, jež měla pozici KSFR poskodit.

V nedávném rozhovoru pro list Nezavisimaja gazeta Žuganov prokázal, že zůstává věrný demagogickému přístupu k politické realitě. Iniciativy odbojných tajemníků strany označil za provokaci Kremlu. „V našem politickém systému nepotřebuje strana moci reálnou opozici, potřebuje poslušné dvojinky. Právě proto je třeba odklidit KSFR z politické scény bez zbytků. Nesmí tu zůstat ani v rudimentární podobě. Jinými slovy, nejde o nic jiného, než o cílevědomou snahu komunisty zlikvidovat,“ prohlásil Žuganov.

Komunistickou opozici vůči Žuganovovi, vedenou tajemníkem Gennadijem Semiginem, jenž je hlavním autorem výzvy k odsoupení šedesátiletého generálního tajemníka, však nepřímo podpořil i nejbližší Žuganovův spolumojovník a jeho bývalý zástupce Valentin Kupcov, ten se rozhodl opustit post ve straně a plnit pouze funkci místopředsedy Státní dmy. Výtky proti Žuganovovi mají racionální jádro. Již v roce 2002 navštívil Londýn, kde jednal s politickým emigrantem, oligarchou a kdysi „sedou eminencí“ ruské politické scény (nyní úhlavním Putinovým odpurcem) Borisem Berezovským.

Není tajemstvím, že KSFR se dostávalo před volbami finanční podpory nejen od Berezovského, ale i od nyní vězňemého oligarchy Michaila Chodorovského, jenž ještě před rokem kontroloval ropný gigant Lukos. Na oplátku za získanou finanční podporu dosazoval oligarcha do volebních kandidátek KSFR čelné představitel Lukosu. Kontakty s oligarchy zajišťoval člen vedení KSFR, „rudý miliardář“ a oficiální pokladník KSFR Viktor Vidmanov. Hlavním argumentem, svedčícím o marginalizaci komunistů, je však dvojnásob-

ný pokles počtu vlastníků legitimací KSFR, k němuž v posledních letech došlo. „Z půl milionu členů KSFR jich zbyvá nyní méně než dvě stě padesát tisíc,“ uvádí se v otevřeném dopise komunistických rebelů. Jedinou záchranou je pro Žuganova tradiční „poslušnost“ komunistického elektorátu zvláště starší generace. Právě zde však spočívají kořeny bezradné ruských komunistů. Starší generace povolná odchází, mladá levice je ochotna nejen ke změně názvu strany, ale i ke změně politické konfese směrem k sociální demokracii. Znovuoživení komunistické ideologie přichází paradoxně za jistých okolností v úvahou kdekoli, jen ne v současném Rusku.

Rusové strany nepotřebují

Poslední průzkumy prestižní ruské agentury pro výzkum veřejného mínění VCIOM jasně ukazují, že ruskou společnost stranický systém země příliš nezajímá. „K dnešnímu dni jsou členy politických stran pouhých 6 procent ruské populace, čítající 144,5 milionů,“ uvedl VCIOM na serveru politru 30. června 2004. „Pravda, ještě dvacet procent dotázaných prohlásilo, že by za jistých okolností bylo ochotno vstoupit do strany. Pět procent by bylo ochotno vstoupit do Jednotného Ruska, po dvou procentech do KSFR a LDSR. Obrovská většina, celých 81 procent obyvatel Ruska, členy jakékoli strany není a být ani nechce.“ Tolik čísla z průzkumu veřejného mínění VCIOM.

Lze říci, že důvodem apolitičnosti ruské populace je téměř náboženská víra v charismatického prezidenta Putina, jenž se stále těší podpoře osmdesát procent Rusů. Přesnější však bude tvrzení, že příčinou apolitičnosti je jednak pomalost formování občanské společnosti, jednak zklamání, plynoucí ze „stejnosti“ ruských politických stran.

Paradoxně tak byla v těchto dnech založena v Rusku jediná smysluplná strana, jež hodlá sledovat určité cíle, odlišné od cílů „strany moci“ i jejich otevřených či laticních) satelitů. Občanské sdružení Matky ruských vojáků se v těchto dnech zaregistrovalo jako politická strana. Ženy hodlají hájit zájmy vojáků a usilovat o ukončení boju na severním Kavkaze. Kdo jiný než ruské (a tedy i čečenské) matky vědí, co je to ztratit své syny. Stejně lze očekávat, že o tuto stranu ruských matek projeví zájem ruští oligarchové. Svítá tu však naděje na vytvoření civilizovaného politického systému, který v Rusku může v budoucnosti vzniknout.

Josef Hons Velké železnice světa: Džunglí a tajgou – čtení na pokračování 9. část

Nejdříve se stavěla trať z říčního přístavu na Tigridu a kolejiště bagdádského nádrží, aby byl zajištěn přísun materiálu. Pak už čelo stavby postupovalo z Bagdádu proti proudu staré řeky směrem k Samarě (Samarra). Trať vedla z velké části na naspěch, ty byly třeba chránit proti možným záplavovým vodám, ale Mezopotámie byla chudá na kamen i štěr. Museli ho dovážet zdaleka na vozech. Za nízkého stavu vody byl i tento zdlouhavý přísun přerušován, a tak šla práce kupředu jen pomalu.

Tu už se psal rok 1913, světový válečný konflikt se neodvratně blížil a snem Německa i Turecka bylo dokončit do té doby trať od Bosporu do Bagdádu. Dostat se co nejlépe k Perskému zálivu, „anglickému jezeru“, a k námorní cestě z Evropy do Indie, pro Velkou Británii životně důležité. Zatímco se válečná bouře blížila, konec stavby Bagdádské dráhy se oddalovalo už se nemulvilo o roku 1915, ale o roku 1916.

Nedalo se nic dohnat. V červenci 1914 vypukla první světová válka, dělníci zaměnili kumpáče a lopaty za pušky, německé vedení stavby opustilo Bagdádské dráhy z Konye do Bagdádu v provozu jen 722 kilometrů.

Hned na počátku války se anglické oddíly vylodily v Basře, postupovaly podél Tigridu k severu, ale byly Turky odraženy. Teprve za druhé ofenzivy byl v březnu 1917 obsazen Angličany Bagdádská a začala stavba úzkorozchodné (1000 mm) vojenské trati z Bagdádu do Basry pro přísun válečného materiálu. O stavbě této trati jednala Velká Británie s Tureckem už před válkou, ale byla odmítnuta, protože si kladla podmínku, že trať zůstane v anglických rukách. Ted už se nemusela s nikým dohadovat.

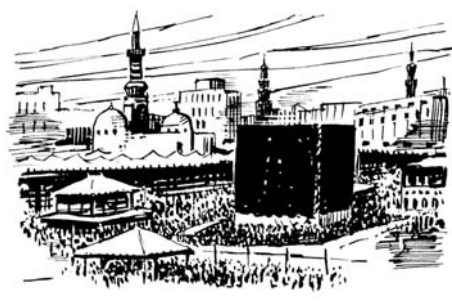
Stavba trati, dlouhé asi 570 kilometrů, vedla krajem datlí, obilí, vlny a hedvábí, ale také močálů a rákosí, do města Hilly na řece Eufratu, postaveného uprostřed ruin starověkého Babylónu, a skončila v Basře, nazývané „Benátkami Orientu“. Basra ležela šice sto kilometrů od slavných vod Perského zálivu na soutoku Eufratu a Tigridu, ale do jejího přístavu mohly připlouvat po jeden kilometr širokém a 75 metrů hlubokém toku Satt-al-Arabu i velké námořní lodě. A to bylo pro vojenské operace „mezopotámického tažení“ důležité.

Mezitím už táhly anglické oddíly z Bagdádu na sever a dobyly na počátku roku 1918 Mosul na Tigridu a Kirkúk v východních horách. Mezi Bagdádem a Samarou byly sváděny úpravné boje, protože Turci proměnili železniční stanice Bagdádské dráhy v pevnosti a tvrdě je bránili. Okupace horského území na levém břehu Tigridu ke Kirkúku si vyzádala stavbu druhé úzkorozchodné dráhy z Bagdádu přes Chánikín (na hranicích Persie) a Kirkúk do Erbilu. Tady byly vojenské zájmy podpořeny zájmy hospodářskými: trať vedla územím skrytých přírodních pokladů, dosud nepatrně využívaných, především nafty.

Návrh jak zpřístupnit tuto bohatou oblast stavbou železnice objevil se poprvé už roku 1910. Měl to být zároveň první krok k železničnímu spojení Bagdádu s Persií směrem, jímž odedávna procházely karavany velbloudů se zboží a cestiujícími. O trať do Persie mělo zájvat i Rusko, hospodářsky pro-

nikající do těchto oblastí. Petrolej pro Bagdádské se v té době dovážel z Ruska, těžba nafty tu byla nepatrná a primitivní: nafta stékala strážkami jam, odkud se čerpala a vedla do jednoduchých rafinerií na výrobu petroleje. I Německo počítalo s tím, že po dostavbě Bagdádské dráhy získá - kromě jiných výhod - též rozhodující postavení v těžbě a zpracování nafty. A nyní udělali všem čarů přes rozpočet Angličané, kteří se na desetiletí zmocnili nadřadily nad Irákem.

Po skončení první světové války roku 1918 staveniště Bagdádské dráhy jen zvolna ožívalo. Teprve roku 1928 dosáhlo čelo stavby Nisibinu, o jedenáct let později, v březnu 1939, přijel poprvé Taurus-express do Mosulu a 15. července 1940 vyjel z cařihradského nádrží Haidar paša první osobní vlak až do Bagdádu, kam dorazil 17. července. I když odtěmte mezidobí čtyř válečných let, trvala stavba Bagdádské dráhy více než desetiletí.

Historie železničního tažení od Bosporu k Perskému zálivu tím však ještě neskončila. Bylo třeba vybudovat novou trať normálněrozchodnou z Bagdádu do Basry a nahradit tak málo výkonnou a převáživě úzkorozchodnou trať s indickými lokomotivami. Tohoto úkolu se ujal až roku 1958 vytvořená irácká republika. Sovětský svaz jí poskytl půjčku na stavbu trati. Československo dodalo lokomotivy a Polsko železniční vozy. První vlak vyjel na trať Bagdad-Basra (569 km) roku 1966 a vlaky mohly jezdit z Istanbulu až k Perskému zálivu, do bohaté oblasti naftových polí. V té době se těžilo v Iráku téměř 47 milionů tun ropy ročně, roku 1971 asi 85 milionů tun.

Od zahájení stavby Bagdádské dráhy v Konye roku 1903 do příjezdu prvního vlaku do Bosporu do Basry se časy změnilly, a s nimi se změnil i význam Bagdádské dráhy. Měla nahradit karavany velbloudů, ale dříve, než tak mohla naplno učinit, objevil se na starých obchodních cestách auto-

bily a pak nad nimi i letadla. Karavanní cesty vystřídaly automobilové silnice a tak je dnes spojen Bagdáds s Teheránem, hlavním městem Iránu asfaltovou silnicí, dlouhou 980 kilometrů. Bagdáds má rychle autobusové spojení s Damaskem a Jerútem: devět set kilometrů dlouhá cesta do Damasku trvá 24 hodin, zatímco rychlý jízdní velbloud na ni potřeboval patnáct dní. A Bagdádská dráha slouží průmyslu a obchodu i lidem, co bydlí v městech ležících při ní.

DRAHA POUTNÍKŮ (Hedžáská dráha)

„Z přístavu Dědý na Středozemním moři sloupá se do Mekky, rodilý Mohamedova, do výše asi 600 metrů nad hladinu moře. Město spočívá na písčném dně širokého rádi, opatřeno jsou velkými počtem studní. Kol dokola zdvihají se hole kopce, na jejichž stránkách se šíří domky Mekčanů. Stará čtíř městská má ulice úzké, krivolaké, zdi její jsou směsí rozmanitých stohů. Celkový vzhled města je příjemný. Zdi hradebních kol Mekky není: zato tři dobrá opevnění zabezpečující poutníkářům ochranu před nájezdy beduinů. Vlastním cílem poutí mohamedánských jest Kába s posvátným „Zerým kamenem“, snad meteorem. Jednoduché, křehlové stavení uprostřed rozsáhlého nádrží městy El-Harunu, obstupepo jsou na všech stránkách několikaosobným sloupořadím z kamene, v nejbližším okolí lámáneho. Víra v zářky a pestrá tradice učinily z nepatrného stavení nejvelnější svatyní světa mohamedánského, k něž vzhledá denně dvě stě milionů lidí od mysu Zeleného v Africe až po souostroví Indie, od pramenů Nilu po severní hranice říše Čínské. Když poutníci ze všech konců mohamedánských zemí v Mece o velkých svátcích se sejdou, bývá jich pospulu sto až dvě stě tisíc osob. Tehdy přibýly pro tolik cizinců nepostačující a mnozí z nich taboří, po nádržech a po kmenech jsouc spouádání, ve svých nebo v najatých stanech před městem. Noha nevěřících, kteří se k islámu neznají, nesmí púdi Mekky zvesetiti. Jesté přísněji zakázán jest vstup do Mediny, v níž jest hrob Mohamedův. Medina leží v plochem úvalu na okraji Arabské pouště, asi 400 kilometrů severně od Mekky, v oběti zahrad. Prach těla prorokova spočívá ve velké městi v rakvi stříbrny vykládané. Přes Medínu vede poutní cesta z Damasku do Mekky. Poutníci karavany požírají na cestě všemi krajinami úplně bezpečnosti, pročej přápojují se k nim obchodníci se svým zbožím, aby je v Mece dávním shromážděním prodali.“

Z krajín Malé Asie putovali věřící do Mediny a Mekky po tisíciletí po karavanní cestě přes hřebec Tauru, Aleppo a Damásek. Z Damasku vedla cesta pustinou na okraji pouště a Zajordánské vysočiny, při níž jen chudické stanice sloužily přencování zbrojných vyznavačů Mohameda, Alláhova proroka. Bylo to putování dlouhé, namáhavé, nezdravé, přes tvrzení cestopisce nebezpečné v těchto nepokojných krajinách Arábie. Na pouť do Mekky se však musel vydat aspoň jednou za život každý pravověrný muslim.

pokračování v příštím čísle